

ԲԱԶՄԱՎԵՊ

ՌՅՀԵ-ՌՅՀԶ

ՀԱՅՈՐ

ՁԳ

ՎԵՆԵՏԻԿ

ԱՄՍԱԳԻՐ

1926

ԱՊՐԷԼ

ԹԻԻ 4

Ս. ՂԱԶԱՐ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՍԱԽՈՐՆԵՐ ՈՐ ԿՈՒ ՔԱՆ

(Մեծին Մխիթարայ Մահուան 177րդ Տարեդարձին առթիւ)

Սկի շողերով կը ճամբորդեն անոնք տիեզերքիս լուսացնցուղ ալքերէն, խորհրդաւոր յուշերով բեռնաբարձ:

Անձայրածիր ծովերէ դէպ այս երկիր կը վազեն, իբրեւ խաղաղութեան մը նաւահանգիստ:

Ընդ առաջ կը փութայ բնութիւնն հոգեթունդ՝ իր հմայքով, ծաղկունք՝ իրենց բոյրն ու թուռնք իրենց գեղգեղը կը նուիրեն առ այդ «Գիսախորներ որ կու գան»:

— Ողջոյն ձեզ, չնաշխարհիկ ուղևորներ, ըսէ՛ք, կ'աղաչենք, ո՞վ է դուք:

Խորհրդաւոր ձայն մը պիտի պատասխանէ հարցման:

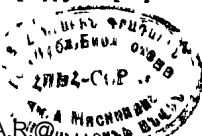
«ՄԻԹԱՐ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ»:

Ստուգիւ լոյս մ'էր ան փողփողուն, որ երկուք ու կէս դար առաջ կը ծագէր Սեբաստիոյ երկնքէն, ու շատ չանցած՝ ան կը դառնար պայծառագեղ արփի մը, որմէ աստղեր ծնան, ջահեր ծնան Սյրաբասեան աշխարհին վրայ, ուր թագաւորեց ու կը թագաւորէ որդիներու պարով:

Այո՛, Մխիթարայ ծնունդը Ազգիս վերածնունդն էր, անոր արշալոյսը՝ Մասիս ստորոտ՝ Կրօնքի եւ Հայրենիքի փառքը կը ծաղկեցնէր: Անոր հրաժառ ճաճանչներուն վրայ ոխացին, մախացին հակառակորդք եւ սակայն զենաւաւի փայլ ու շքեղութիւն զգեցան անոր շէնշող գործերը, որոնք կանգուն են այսօր իբր մմրակուռ պաշտպանը:

ԴՍԼ

ԿՈՏԵԼԱ

digitised by

A.R.A.R.

Ու մենք որդիքս երջանիկ ենք, որ բախտ ունինք ապրելու անոր ոսկի շք-դերուն ներքև, ու պիտի գործենք իր-մով, միշտ յառեղով աչքերնիս այն Նա-խախնամող Ալոյն՝ որ Մխիթարայ աստղը և անոր լուսազարդ արբանեակներն առաջնորդեց դէպ ի յաւէրութիւն գործոց, յաւէրութիւն փառքի:

*

Նշանակալից է դէպքը՝ զոր կ'ուզենք այսօր ողջունել, դէպք մը՝ յորում փայլ ի փայլ ակունքներ պէտք է որ իրարու օղակենք:

Նախ՝ Երկնից Սրբարանէն ճառագայ-թած լոյսն է, որ մեզ կը քարոզէ օրհ-նարանի Անեղին արարչական խօսքը... «Եղիցի»ն, զի «հղև» Մխիթար Նախա-խնամութեան յատուկ ծրագրով՝ փառք ու պարծանք Եկեղեցւոյ և Ազգիս:

Պատկանելի շրջան մ'ունինք առջևնիս, անոր բարեբառտիկ ծագումէն ի վեր՝ հինգ յիսնեակ տարիներու, այդ շրջանէն ծնե-ցան ծաղկեցան եօթնասուն երեք զա-րուներ՝ անոր կեանքի չքնադագեղ պը-սակն յօրինելու. անկէ ասդին հարիւր եօթնասուն և եօթ տարիներ կ'ապրի-ան իր որդիներով, ու պիտի ապրի՝ հո-վանաւորութեամբ երկնքի Օգոստափառ Տէրուհոյն:

*

Մխիթարայ ծննդեան 250 ամեակէն ու մահուան 177Դ տարեգարձէն զատ՝ կը ժամանեն Հիմնադրիս և իր գործին հետ սիրտ աղբիւս ունեցող ուրիշ շքնաղ յի-

շատակներ... Գիսաւորներ որ կոռ քան:

Մեծ Սբաստացին՝ հասնելու համար իր բարձր նպատակին, յարաճուն կեանք մը տալու իր հիմնած Միաբանութեան, 1726-ին շինել կու տար՝ քաջ ճարտա-րապետի վայել իր զարմանալի յատկու-թեամբ ու ծրագրով՝ Ս. Ղազարու Մե-նաստանիս Նորընծայարանի շէնքը:

Հոն է որ կոնցան կոփեցան հետզհետէ ապագայ քարոզիչներ, մատենագիրներ և այլ բազմադրելու Մխիթարեաններ: Նա ինքն Հիմնադիրս եղաւ Նորաշէն Յարկա-բաժնին անդրանիկ դաստիարակն և ուս-սուցիչը, որուն անմիջական հսկողութեան և աշակերտիչ հայրագործով խնամոց տակ էին բոլոր Նորընծայ պատանիները: Սոյն յարկին մէջ ամենէն աւելի խորհրդա-գեղն ու պատմականը՝ Միշին Դասա-րանը՝ յիսուի երկդարեան կոթող մ'է անոր կրթական գործունէութեան, Հոն իբրև խօսուն յուշարձան Մխիթարայ՝ ուսուցչին զանն ու զրասնողանն է ըն-կուզենիէ շինուած: Այդ բեմէն էր որ նա ինքն Եր. Հիմնադիրս իր հոգիէն, իր մտքէն կը ծորեցնէր ողջ սկզբունքներ հաւատքի և գիտութեան՝ իր սիրասուն աշակերտաց մէջ, որոնք յոյժ տոգորուած անոնցմէ՝ որդիական անզուսպ երախտա-գիտութիւն մը զգացին սրտերնուն խորը, Հիմնադրիս մահուանէն քիչ ժամանակ վերջ, արդար պարծանքով մը առաջին ան-գամ գործածելու Միտիմիւրեան՝ տիտղոսը: Իբր ստացուածք Մեծին Մխիթարայ. այդ-պէս նաև ճանչցուիլ սկսան նոյն ժամա-նակէն ի վեր: Վերոյիշեալ դասարանին նուիրական կահերը ցայսօր, ամբողջ Մխի-

1. Առ այս օրհնից փայլուն ապացոյց՝ Մխիթարայ անմիջական յաջորդ Մեղզունեան Արքայոց եղբորորդի Աստուծոյ նամակին հետեւալ խորագիրը. «Գորպապա. «տուրիկ և սրբազան... Տեառն Տեառն Հայր Ստե. «փանոս Մխիթարեան Աբայ Հայր կ'ողբեցայ...» և այլն (Գր. 1750 Ի 4 հոկտեմբերի): Բաց աստի կը զբա-նենք 1750 Յուլիս 4 թուականա վաւերագիր մը, ուղ-ղածով առ Մեղզունեան, զոր Պուրիմէն ցրած է Ռա-սէս 2. Կարապետ Մարտիրոսեան, ստորագրելով ինք-զինքը Միտիարեան: Իսկ բուն լեզուակաւոր վկայու-թիւնը կու տայ մեզ նոյն ինքի Մեղզունեան Աբարայր առ կողակէց «Աւգիւրդուկ սէրգիս պաւլայի» իր ձեռնգր-ղած պաշտօնական Բջիթով, որ այսպէս կը սկսի.

«Յիսուսի Քրիստոսի ծառայ Ստեփանոս արուպ վար-գապետն Ընդհանրական Աբայ միաբանից վանաց «Մորոտմազն» Հայկառեւոյն միտմանց Մխիթա-«բեանց...», Թուրքիոյ տակ կը ստորագրէ նմանապէս ինքզինքը Միտարեան. (Գր. 1750 Ի 20 Նոյեմբերի): Ուստի կ'որոշուի այժմ, թէ Մխիթարայ Չնաւկերտի մէջ 1750-էն սկսած էր արդէն գործածուիլ, նոյն իսկ պաշտօնապէս, Միտարեան տիտղոսը, Հետեւաբար կը լեքրուի պատմահանօրէն Միտարայ վերիննական Հարց տեսութիւնը, թէ այն 1773-ին տապիւն անգամ Տրիես-տեան Միաբանից կողմանէ գործածուիլ է (տես «ՅՈՒՆԱ. ԱՐՔԱՆ». էջ 5. այս էջէն վրայ կան ուրիշ հերքելի կէտեր՝ զորս զանց կ'եննեն, չպատկանելով այս նիւթին):

թարեան սերունդին առջև խորհրդակեր
մասունքներ կը թուին: Նորընծայ պա-
տանին սոյն «Պահարան»-ի ղոնչն ղեռ
ներս չմտած՝ ստիպուած է զգալ ըսպէ
մը, թէ «սուրբ է տեղիս այս»։ մուտ-
քին վրայ կը նշմարուին զոյգ շրջա-
նակներ, որոնց մէջ գեղեցիկ մտածու-
թեամբ մը Եր. Հօրս Եանձնորդ ուզած են
յիշեցնել ապագայ սերունդներուն՝ նոյն
ինքն Ուխտիս Հեղինակին նամակներէն
հետեւեալ խօսքերը.

ՄԻՆ

ՄԻՆ՝ ԱՔԻՐՈՂՈՂ

«Կարի իմ գեղեցկա-
գործ եղի դաստառն մեր,
որոպէ՛ Տէր, զի և սուս-
նայի ի նմին առաջինու-
թեամբ և իմաստութեամբ
պնակաբարդին»։

Գրեաց առ Հ. Մի-
քայէլ Վրդ. 1727

ՄԻՆ

ՄԻՆ՝ ԱՔԻՐՈՂՈՂ

«Ի ընտրութիւն Նորըն-
ծայարանին ծախցան
2300 տոկոսք. և կարի
յոյժ գեղեցիկ և ազնու-
շէն եղի. որոպէ՛ Տէր զի
և ընտիրք նորին ազնիւ
ծառայք աստուծոյ լինիցին
և բարեց ընդունակ ուս-
մանց»։

Գրեաց առ Հ. Եղեմ
Վրդ. մեր 1726

Ի լուր այս յորդորներուն՝ չենք վա-
րանիր ըսելու, թէ որքան երախտագի-
տական զգացումներ պիտի խմբուին մէն
մի հայու սրտին մէջ. ան մտքով պիտի
բարձրանայ զոյգ մը դարերու աստիճան-
ներէն վեր, ու պիտի տեսնէ ամբողջ անց-
քին վրայ Միխիթարայ դրախտէն ծլած և
ուռնացած պանծալի որդիներ, որոնք
իրենց սրբութեան ու գիտութեան խունկն
ու բոլոր ծաւալած են Հայ հորիզոննե-
րու տակ, հայ արտերու և մտքերու մէջ։

Ու պէտք է գիտնալ, թէ այդ ամէնքը
իրենց հոգեւորութեան ու գրասիրութեան
առաջին հիմունքը դրած են Երկգարեան
այս Նորընծայարանին մէջ, ուր նուիրա-
կան յիշատակներ կը պատմեն ու կը
պատմեն յաւէտ Եր. Հօրս հոգին, անոր
սէրը կրօնքի և Հայրենիքի, անոր նա-
խանձախնդրութիւնը մեր տոհմիկ գրակա-
նութեան զարգացման։

Ահա այս ամէնը՝ ի նպաստ Ազգիս։
Անոր համար չենք տատանուիր ըսելու,
որ Ս. Ղազարու Նորընծայարանի հաս-

տատութեան այս Երկգարեւամակին առ-
թիւ սրտագին երախտագիտութեան զգա-
ցումներու փունջ մը պիտի պարտի առ
Մեծ Սեբաստացին՝ ոչ միայն Միխիթա-
րեանը, այլ նաև մէն մի ազգակից, իբրև
առ Լուսանորդն Հայաստանի, առ Վե-
րանորդիչն Հայրենի Դպրութեան։

*

Հոն, Գիսաւոր մը ևս որ կու գայ։

Հայ ժողովուրդը, որ միասիրտ ճանչ-
ցած է Միխիթար Սեբաստացոյ շողողուն
արժանիքը, գնահատած է անոր որդիներ-
րու գործունէութեան կարևորութիւնն ու
մեծութիւնը, անշուշտ սիրալիւր ընդունե-
լութիւն մը պիտի ընէ Ազգիս Նահապե-
տին՝ Հայր Ալիշանի անմահ յիշատակին,
որուն մահուան 25 ամեայ տարեդարձն է
այս տարի նոյեմբերին։

Այս Հայ աշխարհին մէջ անկիւն մը՝
ուր հասած չըլլայ այդ պատկառելի դէմ-
քին ցոլքը. ո՞ր գիտակից հայը չէ լսած
կամ չէ հնչած անոր անունը։ Մեծ Միխ-
իթարեանի հանձարն էր, որ սաւառնեցաւ
ամենուրեք. ան կը ծաւալէր իր հրաշունչ
բանաստեղծութիւնները, կրակ կը տեղաբ
հայ սրտերու խորը, սնունդ կը ջամբէր
բանասէրներու և գրագէտներու իր մտքի
շտեմարանէն։ Ո՛վ կրնայ ուրանալ զայս։

«Երբ զորս թեցան, քարիկեղ աղաղա-
կեցան»...։

Բայց չմոռնանք. միշտ Միխիթարայ
ջահն է որ կը փայլի իր ողջոց մէջէն.
այո՛ պիտի թափանցէ անոր լոյսը հոն՝
ուր հայ մը կայ, հայ մը կ'ապրի։ Ո՛չ
մէկ խռընդոտ պիտի կասեցնէ անոր գոր-
ծը, Աստուծոյ գործը։ Միխիթարայ լոյսը
պիտի ծակծկէ սեւթոյր քօղն ամպերու,
ու շունչ պիտի տայ, ու կեանք պիտի տայ։

Ու եթէ այսպէս, ուրեմն վայել չէ՞,
ազգակիցներ, որ մեծարանքի և երախ-
տագիտութեան սիրով առ զգացումներով
ազդեցնէ ամենքին մեր ամենաշեմ ող-
ջոյններն առայս Գիսաւորի որ կու գան։

Հ. Ղ. ՏԱՅԵԱՆ